



Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Taru Pitkänen ja Fanni Valtonen

”Mä en enää sano sitä tukihenkilöks,
vaan ehkä enemmänkin kaveriks.”

Omilleen-toimintaan osallistuneiden nuorten kokemuk-
sia tukihenkilöltä saadun sosiaalisen tuen merkityksestä
itsenäistymisvaiheessa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi AMK

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

24.8.2020

Tekijä(t) Otsikko	Taru Pitkänen, Fanni Valtonen ”Mä en enää sano sitä tukihenkilöks, vaan ehkä enemmänkin kaveriks.”: Omilleen-toimintaan osallistuneiden nuorten kokemuksia tukihenkilöltä saadun sosiaalisen tuen merkityksestä itsenäistymisvaiheessa
Sivumäärä Aika	30 sivua + 2 liitettä 24.8.2020
Tutkinto	Sosionomi AMK
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaaliala
Ohjaaja(t)	Lehtori Kirsi Lautala Lehtori Ulla Saukkonen
<p>Tämä opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Erytishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry:n kanssa. Opinnäytetyössä tutkittiin EHJÄ ry:n Omilleen-tukihenkilötoimintaa siihen osallistuneiden tuettavien nuorten näkökulmasta. Omilleen-toiminta on vapaaehtoista tukihenkilötoimintaa, jossa sijaishuollosta itsenäistyville tai jo jälkihuoltoon siirtyneille nuorille löydetään aikuinen tukihenkilö. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, millaisia kokemuksia nuorilla on tukihenkilöltä saadun sosiaalisen tuen merkityksestä itsenäistymisvaiheessa ja tuottaa EHJÄ ry:lle tietoa nuorten kokemuksista tukisuhteista ja tukisuhteiden toimivuudesta.</p> <p>Opinnäytetyön aineisto kerättiin teemahaastatteluilla kesällä 2020. Haastateltavat olivat nuoria aikuisia, joilla oli ollut tukisuhde vähintään vuoden. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina puhelimitse ja ne nauhoitettiin ja litteroitiin. Aineiston analyysitapana käytettiin teemoittelua. Teoreettisena viitekehyksenä työssä oli sosiaaliseen tukeen ja sijaishuollosta itsenäistymisiin nuoriin liittyvä tutkimustieto.</p> <p>Haastatteluista saatujen tulosten perusteella osalle haastateltavista itsenäistymisvaiheessa merkittävin muutos arjessa on lisääntynyt vastuu omista asioista sijaishuollosta poismuuttamisen jälkeen. Tukihenkilöltä saadaan tukisuhteissa eri sosiaalisen tuen muotoja. Henkinen tuki osoittautui odotetusti merkittäväksi tuen muodoksi. Kaikki haastateltavat kokivat tukisuhteen myönteisenä ja lähes kaikki kuvailivat tukihenkilöä ystäväksi. Tukihenkilön kanssa voitiin keskustella asioista luottamuksellisesti ja avoimesti. Haastateltavat kokivat saaneensa kaiken haluamansa tuen tukihenkilöltä, ja kukaan ei kokenut jääneensä tukea vaille.</p> <p>Tulosten perusteella voidaan todeta, että Omilleen-toiminta on ollut haastateltaville merkityksellistä. Kolmannen sektorin tukihenkilötoiminta voi siis olla hyödyllistä sijaishuollosta itsenäistyville nuorille. Tukihenkilötoiminnan kautta nuoret voivat saada elämäänsä yhden tärkeän aikuisen lisää. Vapaaehtoistoimintaa tulisi jatkossakin hyödyntää tukipalveluiden järjestämisessä ja erilaisten tukimuotojen saatavuus nuorille on turvattava.</p>	
Avainsanat	nuoret, tukihenkilö, sijaishuollosta itsenäistyminen, sosiaalinen tuki

Author(s) Title	Taru Pitkänen, Fanni Valtonen Experiences About Social Support Received from Support Person During Transition from Foster Care by Youth Who Have Participated in Omilleen-toiminta Unit
Number of Pages Date	30 pages + 2 appendices 24 August 2020
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructor(s)	Kirsi Lautala, Senior Lecturer Ulla Saukkonen, Senior Lecturer
<p>This thesis was done in cooperation with The Federation of Special Welfare Organisations EHJÄ ry. The purpose of the study was to find out about the experiences of youth who have participated in Omilleen-toiminta unit and to study what kind of experiences the youth have about social support received from their support person during transition from foster care. Furthermore, the purpose of the study was to produce information to EHJÄ ry about the support person relationships. Omilleen-toiminta unit organizes an adult volunteer support person for youth who are in a transition process from foster care or have already transitioned to after care.</p> <p>The data of this study was collected by individual phone interviews done in the summer of 2020. The interviewees were young adults who had had a support person for at least a year. The interviews were carried out as thematic interviews and they were recorded and transcribed. The data was analyzed by using thematizing method. Theoretic framework for this study were studies about social support and experiences of youth transitioning from foster care.</p> <p>The results of this study showed that for some interviewees the biggest change after moving out of foster care, is taking more responsibility of their own life. The results also showed that youth do receive all forms of social support from their support person. As we expected, emotional support was prominent form of social support. All interviewees described their support person in positive ways. Almost everyone described their support person as a friend. Support person was someone the interviewees could talk to openly and confidentially. All interviewees felt they had received all support they needed from their support person.</p> <p>The results lead us to the conclusions that Omilleen-toiminta unit has been meaningful to the interviewees and that support activity organized by third sector can be beneficial to youth transitioning from foster care. A support person can become an important adult in young person's life. Volunteering should be continued to be utilized in organizing support services and different kind of support services should be available for youth in the future.</p>	
Keywords	youth, support person, transition from foster care, social support

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Erytishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry	2
3	Sijaishuolto ja jälkihuolto	3
4	Sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret	4
4.1	Siirtymä aikuisuuteen	4
4.2	Sijaishuollosta itsenäistyminen	5
5	Tukihenkilötoiminta lastensuojelun kontekstissa	6
6	Sosiaalinen tuki ja tuen tarpeet itsenäistymisvaiheessa	7
6.1	Sosiaalinen tuki	7
6.2	Tuen tarpeet itsenäistymisvaiheessa	10
7	Opinnäytetyön toteutus	12
7.1	Tutkimustehtävä	12
7.2	Aineiston keruu	12
7.3	Tutkimuksen eettisyys	14
7.4	Aineiston analyysi	14
8	Tulokset	15
8.1	Itsenäistyminen	15
8.2	Tukihenkilön merkitys	16
8.3	Sosiaalisen tuen muodot tukisuhteessa	17
8.4	Käsitys saatavalla olevasta tuesta	19
8.5	Muita haastatteluista nousseita asioita	19
9	Johtopäätökset	20
10	Pohdinta	23
	Lähteet	27
	Liitteet	
	Liite 1. Saatekirje	
	Liite 2. Haastattelurunko	

1 Johdanto

Tutkimme tässä opinnäytetyössä Erytishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry:n Omilleen-toimintaa. Omilleen-toiminnassa sijaishuollosta itsenäistyville tai jo jälkihuoltoon siirtyneille nuorille etsitään vapaaehtoinen tukihenkilö (Vapaaehtoiseksi n.d.). Jälkihuoltoon tulevilla nuorilla on keskimääräistä enemmän haasteita elämänhallintaan liittyen ja tuen tarpeen lisääntyessä myös riski syrjäytymiseen sekä palvelujen väliin putoamiseen nousee (Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä 2019: 10). Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä on todennut, että jokaisella nuorella tulisi olla tarpeen vaatiessa oikeus tukihenkilöön, joka tukisi nuorta itsenäistymisessä tai opintoihin ja työhön kiinnittymisessä esimerkiksi huostaanoton päättymisen jälkeen (Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä 2019: 14).

Vapaaehtoinen aikuinen voi tukihenkilötoiminnan kautta tarjota nuorelle aikaa, läsnäoloa ja kuulluksi tulemisen kokemuksia. Vapaaehtoinen ei halua tekemästään vapaaehtoistyöstä palkkaa vaan häntä motivoi muut asiat. Näkemyksemme on, että vapaaehtoisen tukihenkilötoiminnan tutkiminen juuri lastensuojelun kontekstissa on yhteiskunnallisesti merkittävää, koska sen merkitys lasten ja nuorten hyvinvoinnille on vielä melko vähän tutkittu aihe.

Opinnäytetyömme tavoitteena on selvittää nuorten kokemuksia tukihenkilöltä saadun sosiaalisen tuen merkityksestä itsenäistymisvaiheessa. Lisäksi tavoitteena on tarjota yhteistyökumppanillemme tietoa nuorten kokemuksista tukisuhteista ja tukisuhteiden toivuudesta. Koemme, että nuorten äänen on tärkeää päästä esille nuoria koskevissa tutkimuksissa ja juuri siksi haluamme opinnäytetyöhömme tuettavien nuorten näkökulman. Teoreettinen viitekehys työllemme on sosiaaliseen tukeen liittyvä teoriatieto sekä sijaishuollosta itsenäistyiin nuoriin liittyvä tutkimustieto. Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus ja toteutetaan haastattelemalla Omilleen-toiminnassa mukana olevia nuoria. Aineistokeruutapana käytämme teemahaastattelua ja aineiston analyysitapana teemoittelua.

Opinnäytetyömme toisessa luvussa esittelemme yhteistyökumppanimme EHJÄ ry:n ja Omilleen-toiminnan. Kolmannessa luvussa kuvaamme lyhyesti lastensuojelun tavoitetta ja sijaishuollon sekä jälkihuollon järjestämistä. Neljännessä luvussa kuvaamme itsenäistymisvaihetta aikuistumisen ja sijaishuollosta itsenäistymisen näkökulmista. Viidennessä

luvussa esittelemme tukihenkilötoimintaa lastensuojelun kontekstissa. Kuudennessa luvussa esittelemme sosiaaliseen tukeen liittyvää teoriatietoa sekä sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten tuen tarpeita itsenäistymisvaiheessa. Luvussa seitsemän kuvaamme tutkimuksen toteutusta, eettisyyttä ja valittuja tutkimusmenetelmiä. Luvussa kahdeksan esittelemme tutkimuksemme tulokset ja luvussa yhdeksän tuloksien pohjalta tehdyt johtopäätökset. Työmme viimeisessä luvussa pohdimme opinnäytetyöprosessia ja työmme merkitystä.

2 Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry

Yhteistyökumppanina opinnäytetyöllemme toimii Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry.

Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry on vuonna 1983 perustettu valtakunnallinen lastensuojelujärjestö, jonka työ painottuu lastensuojelun jälkihuoltoon, maahanmuuttajataustaisten nuorten tukitoimintaan, ammatilliseen perhetyöhön sekä vapaaehtoiseen ja ammatilliseen tukihenkilötyöhön. Toiminnan tavoitteena on ehkäistä lasten, nuorten ja nuorten aikuisten sosiaalista syrjäytymistä. (Meistä n.d.)

EHJÄ ry tarjoaa palveluina ammatillista tukihenkilötoimintaa, ammatillista perhetyötä, nuorten tuettua asumista ja erilaisia koulutuksia, jotka liittyvät järjestön osaamisalueisiin. Toimintaa ovat avoin tukitoiminta ja kehittämistoiminta. (Ehjä n.d.)

Tutkimme opinnäytetyössämme EHJÄ ry:n järjestämää Omilleen-toimintaa. Omilleen on vapaaehtoisuuteen perustuvaa tukihenkilötoimintaa, jossa sijaishuollosta itsenäistyneille tai jo jälkihuoltoon siirtyneille nuorille löydetään aikuinen tukihenkilö (Vapaaehtoiseksi n.d.). Nuori ja tukihenkilö tapaavat 1–3 kertaa kuukaudessa yhteisen tekemisen merkeissä. Yhteinen tekeminen voi olla yhdessä harrastamista, kulttuuri- ja urheilutapahtumissa käymistä tai arkisempaa tekemistä, kuten juttelua kävelyn lomassa. (Toiminta n.d.) Tukihenkilöltä edellytetään vähintään 22 vuoden ikää, mahdollisuutta sitoutua toimintaan 2–4 vuodeksi ja vakaata elämäntilannetta. Tukihenkilöt saavat toimintaan koulutuksen sekä tukea koko tukisuhteen ajan yksilöohjauksen ja vertaistapaamisten muodossa. (Vapaaehtoiseksi n.d.) Tukihenkilöä sitoo vaitiolovelvollisuus. Jos tukihenkilöllä on huoli nuoresta, hän on yhteydessä Omilleen-koordinaattoriin, ohjaajaan tai sosiaalityöntekijään. Tukihenkilötoimintaan kuuluu, että tukihenkilö kertoo kolmesti vuodessa sosiaalityöntekijälle, miten usein on tavannut nuorta ja mitä he ovat tehneet. (Nuorelle n.d.)

3 Sijaishuolto ja jälkihuolto

Lastensuojelulain mukaan lastensuojelun tehtävänä on edistää lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lisäksi lastensuojelun tulee tukea vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Tavoitteena on ehkäistä lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttua riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioidaan ja lastensuojelua toteutetaan ottamalla ensisijaisesti huomioon lapsen etu. (Lastensuojelulaki 2007/417 § 4.)

Lastensuojelun sijaishuollon tarkoituksena on järjestää muun muassa huostaan otetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoito ja kasvatus kodin ulkopuolella. Sijaishuoltoa voidaan järjestää esimerkiksi perhehoitona tai laitoshuoltona. (Lastensuojelulaki 2007/417 § 49.) Sijaishuollon järjestämistapa valitaan lapsen yksilöllisen huolenpidon ja hoidon tarpeiden sekä sijaishuoltoon johtaneiden syiden perusteella (Räty 2019: 472). Sijaishuolto järjestetään laitoshuoltona vain silloin, jos sijaishuoltoa ei voida järjestää muilla tavoin lapsen etujen mukaisesti (Räty 2019: 480).

Lain mukaan jälkihuoltoa on järjestettävä lastensuojelulain 40 §:ssä tarkoitetun sijaishuollon päättymisen jälkeen. Lisäksi jälkihuolto on järjestettävä 37 §:ssä tarkoitetun avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut lapseen yksin. (Lastensuojelulaki 2007/417 § 75.) Onnistunut jälkihuolto turvaa sijaishuollon aikana saavutetut myönteiset muutokset lapsen tai nuoren elämässä (Pukkio & Hoikkala 2016: 6). Sijaishuollon jälkeisen elämän tukeminen sekä onnistuneen siirtymän mahdollistaminen ovat suomalaisen jälkihuollon keskeisempiä tehtäviä. Palveluiden järjestämisessä ja tuen saatavuudessa tulisi ottaa huomioon nuorten yksilölliset vaihtelut. Tukea itsenäistymiseen tulisikin antaa niin kauan kuin nuori kokee sen tarpeelliseksi. (Hoikkala 2016: 32.) Vuoden 2020 alussa tulleen lainmuutoksen jälkeen jälkihuolto jatkuu 25 ikävuoteen asti entisen 21 ikävuoden sijaan (Räty 2019: 711). Jälkihuolto voi sisältää mitkä tahansa sosiaalihuollon tai terveydenhuollonpalvelut, jotka voidaan järjestää yksilöllisen jälkihuoltotarpeen perusteella. Jälkihuoltoon voi kuulua siis esimerkiksi toimeentulotuki, lastensuojelun avohuollon tukitoimia ja sosiaalihuoltolain luvussa kolme mainittuja sosiaalipalveluja, kuten tukihenkilö. (Pukkio & Hoikkala 2016: 15.)

4 Sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret

4.1 Siirtymä aikuisuuteen

Nuoruutta voidaan kuvata siirtymänä lapsuudesta aikuisuuteen. Uudemman tutkimustiedon mukaan nuoruudessa tapahtuva kehitys on asteittaista ja jatkuvaa, eikä siihen liity kaikilla nuorilla kriisiä niin kuin on aiemmin ajateltu. Nuoruudessa ollaan silti haavoittuvia ja monenlainen ongelmakäyttäytyminen on silloin yleisimmillään. Nuoruus on ajanjaksona pidentynyt jopa kahden vuosikymmenen pituiseksi jaksoksi, sillä puberteetti on aikaistunut sekä aikuistumista kuvaavat roolit saavutetaan yhä myöhemmin. Näitä aikuistumisen keskeisiä rooleja ovat muun muassa työelämään kiinnittyminen ja lasten hankkiminen. (Nurmi ym. 2014: 148–149.) Aalbergin ja Siimeksen (2007) mukaan on kuusi tekijää, joita nuoret tarvitsevat kehittyessään lapsesta aikuiseksi. Ensimmäiseksi nuoret tarvitsevat sitä, että heistä pidetään. Toiseksi he tarvitsevat muun muassa tilaa kehittyä, oppia tuntemaan itsensä ja tehdä virheitä. Kolmanneksi nuoret tarvitsevat ikätoverisuhteita. Neljänneksi tarvitaan rajojen asettamista. Viidenneksi nuoret tarvitsevat mahdollisuuden uhmata ja sitä, että heidän uhmaansa vastataan. Kuudenneksi he tarvitsevat aikuisia, jotka ovat läsnä. (Aalberg & Siimes 2007: 129–130.)

Jeffrey Arnett (2004) kuvaa nuoruudesta aikuisuuteen siirtymistä käsitteen *emerging adulthood* kautta. Käsitteen voi suomentaa esimerkiksi muotoutuvaksi aikuisuudeksi. Arnettin (1998; 2000) mukaan tämä vaihe ajoittuu joustavasti 18–25 ikävuosien välille (ks. Arnett 2004: 207). Reifman (2003) on hahmotellut viisi piirrettä, jotka kuuluvat muotoutuvaan aikuisuuteen. Se on identiteettikokeilujen, epävakauden, itseensä keskittymisen, välitilassa olemisen ja mahdollisuuksien aikaa. (ks. Arnett 2004: 8.)

Arnettin (2004) mukaan tätä vaihetta elävät nuoret aikuiset eivät tarvitse enää niin paljon vanhempiensa tukea, kuin nuorina, mutta he eivät ole vielä täysin omaksuneet aikuisuuteen kuuluvia tyypillisiä asioita, kuten esimerkiksi pitkäaikaiseen työhön sitoutumista (Arnett 2004: 8). Keskittymällä itseensä tämän elämänvaiheen aikana, nuoret aikuiset oppivat tuntemaan itsensä ja oppivat vaadittavat taidot aikuiselämää varten. Tavoitteena on pärjätä itsenäisesti. (Arnett 2004: 13–14.) Muotoutuva aikuisuus on aikaa, jolloin nuoren aikuisen on mahdollista muokata elämänsä sellaiseksi, kuin haluaa. Tämä voi olla erityisen tärkeää henkilöille, jotka ovat varttuneet vaikeissa olosuhteissa. Heillä on mahdollisuus muuttaa elämänsä. (Arnett 2004: 16.)

Arnett (1994; 1997; 1998; 2001; 2003) ja Nelson (2003) kuvaavat nuorten aikuisten kokevan aikuisuuden olevan saavutettu silloin, kun kolme seuraavaa kriteeriä täyttyvät: vastuun ottaminen itsestään, itsenäisten päätösten tekeminen ja taloudellisen itsenäisyyden saavuttaminen (ks. Arnett 2004: 209). Myös Robert J. Havighurstin teorian mukaan muun muassa vastuunotto taloudellisista asioista ja itsenäisyyden saavuttaminen suhteessa vanhempiin ja muihin aikuisiin, kuuluvat nuoruuden kehitystehtäviin (ks. Dunderfelt 2011: 85). Cameron ym. (2018) mukaan siirtymä aikuisuuteen näkyy erilaisina tapoina, joilla nuoret sitoutuvat koulutukseen, työhön, perheeseen sekä hyvinvointivaltioon (Cameron ym. 2018: 164).

4.2 Sijaishuollosta itsenäistyminen

Cameron ym. (2018) tuovat esille, että itsenäisyyden voi nähdä prosessina, jossa nuori lakkaa tarvitsemasta hyvinvointivaltion tukea itsenäistyttyään. Cameron ym. kuitenkin näkevät itsenäistymisen mieluummin asteittaisena prosessina, jossa nuoren suhde hyvinvointivaltion antamaan tukeen vaihtelee ja muuttuu. Ihminen voi tarvita elämänsä aikana erilaista tukea hyvinvointivaltiolta, kuten vanhemmuuden palveluita sekä opintotukea. Tämän takia näkemys, jossa juuri tietyssä iässä siirrytään riippuvaisuudesta itsenäisyyteen ei välttämättä kuvaa tätä todellisuutta. Cameron ym. käyttävät universal transition regime -termiä kuvaamaan Suomessa olevaa tapaa siirtyä aikuisuuteen. Tällöin nuoret nähdään kansalaisina ja tietä aikuisuuteen säädellään sosiaalisilla oikeuksilla, joita ovat muun muassa laajennettu hyvinvointijärjestelmä sekä inklusiivinen koulujärjestelmä. (Cameron ym. 2018: 164.)

Mike Stein (2006) on muodostanut tutkimusten pohjalta kolme ryhmää sijaishuollosta lähtevistä nuorista. Ensimmäisessä ryhmässä sijaishuollon jälkeistä elämää voidaan kuvata vakaaksi. He kokevat, että heillä on enemmän kontrollia elämästään verrattuna sijaishuoltoon, jolloin elämässä on ollut enemmän rajoitteita. Tämä on parantanut heidän itsetuntoaan ja itseluottamusta. Toisessa ryhmässä nuoret ovat kokeneet enemmän epävakautta sijaishuollossa asuessaan verrattuna ensimmäisen ryhmän nuoriin. He kokevat, että sijaishuollon jälkeen saatu tuki ammattilaisilta sekä muilta henkilöiltä on auttanut heitä sijaishuollosta lähtemisen jälkeen. Kolmannen ryhmän nuorilla on kaikista vahingoittavampia kokemuksia perheissään ennen sijaishuoltoon tuloa verrattuna kahden muuhun ryhmään. Näille nuorille työttömyys ja kodittomuus on todennäköistä sekä he kokevat suurella todennäköisyydellä mielenterveysongelmia, eristyneisyyttä ja yksinäisyyttä. (Stein 2006: 430.) Huolta herättävät ne nuoret, jotka eivät ole huolestuneita

tulevaisuudestaan, eikä heillä ole suunnitelmia sijaishuollon jälkeen. Nämä nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa sijaishuollosta itsenäistyessä. Nuoret tarvitsevat tukea jo ennen sijaishuollosta lähtöä muun muassa suunnitelmien ja tavoitteiden asettamisessa sekä niiden saavuttamisessa. (Lemus & Farruggia & Germa & Chang 2017: 54.)

5 Tukihenkilötoiminta lastensuojelun kontekstissa

Tukihenkilötoiminta on tavoitteellista toimintaa, jolla pyritään edistämään tuettavan lapsen tai nuoren hyvinvointia ja ennaltaehkäistä ongelmien syntyä. Tukihenkilö sitoutuu toimimaan tukihenkilönä lapselle tai nuorelle sovitun ajan. Tukihenkilötoiminnassa toimitaan yhteistyössä lapsen tai nuoren vanhempien, sosiaalityöntekijän ja mahdollisesti muiden lapselle tärkeiden henkilöiden kanssa. (Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja 2005: 9–10.) Moilanen (2015) kuvaa tukihenkilön olevan sellainen henkilö, jonka kanssa lapsi voi muodostaa luottamuksellisen ihmissuhteen, mutta joka ei korvaa kuitenkaan lapsen vanhempaa, vaan on niin sanotusti lisäaikuinen lapsen elämässä. Tukihenkilötoimintaan yhdistetyn tavallisuuden voidaan ajatella olevan jotakin sellaista, mitä esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijät eivät pysty tarjoamaan lapsille ammatillisesti toimiessaan. (Moilanen 2015: 104–105.)

Tukihenkilönä toimiminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Tukihenkilö on luotettava ja toimii tasa-arvoisesti ja puolueettomasti. Ammatillista osaamista ei tarvitse olla, vaan omat taidot ja elämäkokemus riittävät. Tukisuhteessa toimitaan tuettavan ehdoilla. (Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja 2005: 14–15.) Vapaaehtoisuuteen perustuva tukisuhde on suurella todennäköisyydellä pitkäkestoinen, sillä se ei ole sidottu työpaikkaan, työtehtäviin tai taloudellisen hyödyn saamiseen. Pitkäkestoinen tukisuhde voi tarjota nuorelle tunteen pysyvyydestä. (Kobulsky & Cage & Celeste 2018: 31.) Tukihenkilöksi ryhtyvältä aikuiselta odotetaan aitoa kiinnostusta olla tukena lapselle tai nuorelle, omien rajojensa tuntemista, vakaata elämäntilannetta, halua sitoutua pitkäaikaiseen tukisuhteeseen ja kykyä toimia yhteistyössä lapsen tai nuoren, hänen perheensä ja sosiaalityöntekijän kanssa (Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja 2005: 18).

Tukihenkilön tarvetta lapselle tai nuorelle voidaan katsoa olevan silloin, kun arvioidaan hänen hyötyvän ulkopuolisen aikuisen ajasta ja tuesta. Sosiaalityöntekijä arvioi tukihenkilön tarpeen, mutta aloite tukihenkilön hankkimisesta voi tulla myös esimerkiksi lapselta itseltään. (Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja 2005: 19.) Tukisuhde perustuu aina sekä

tuettavan että tukihenkilön vapaaehtoisuuteen. Tavoitteena on löytää toisilleen sopivat tuettava ja tukihenkilö heidän toiveitaan kuunnellen. (Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja 2005: 20; Nuotio & Miettinen 2011: 198.) Ideaalitalanteessa tukisuhde päättyy vasta silloin, kun nuori ei tarvitse enää tukea (Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja 2005: 24).

Tuettavat lapset ja nuoret tarvitsevat tukea erilaisista lähtökohdista (Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja 2005: 19; Nuotio & Miettinen 2011: 197). Yhteistä on tarve luotettavalle aikuisella, joka kuuntelee, on läsnä ja jolta voi saada henkilökohtaista tukea erilaisiin asioihin elämässä (Nuotio & Miettinen 2011: 197–198). Tukihenkilö hyväksyy lapsen sellaisena, kuin hän on ja osoittaa häntä kohtaan arvostusta. Hän on kannustava ja vahvistava aikuinen, jonka kanssa on mahdollista tehdä erilaisia asioita. Tukihenkilö tarjoaa yhden aikuisen mallin tuettavalle ja voi opastaa tuettavaa eri asioissa. Tukihenkilö asettaa myös rajat tukisuhteella, jotta lapsi tietää mitä saa ja mitä ei saa tehdä. Tukihenkilön kanssa lapsi tai nuori voi keskustella itselleen tärkeistä asioista. (Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja 2005: 40–46.)

Nuoren tukemiseen liittyy omat erityispiirteensä. Usein nuoret kaipaavat tukea aikuistumiseen, itsenäistymiseen ja käytännön asioiden hoitamiseen liittyviin kysymyksiin, jolloin on tärkeää, että nuorta tuetaan ja opastetaan, mutta ei tehdä nuoren puolesta. (Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja 2005: 46–47.) Tukisuhde on luottamuksellinen ja turvallinen ja nuorta kunnioitetaan (Nuotio & Miettinen 2011: 192). Tukihenkilötoiminnan avulla nuori voi löytää hyvinvointia ylläpitäviä tekijöitä arjessaan (Nuotio & Miettinen 2011: 195).

6 Sosiaalinen tuki ja tuen tarpeet itsenäistymisvaiheessa

6.1 Sosiaalinen tuki

Sijaishuollosta itsenäistyvillä nuorilla on keskimääräisesti enemmän elämänhallinnan haasteita (Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä 2019: 10). Sosiaalinen tuki voi auttaa selviytymään haastavasta elämäntilanteesta (Kumpusalo 1991: 17). Kinnusen (1998) mukaan sosiaalisen tuen avulla luodaan edellytyksiä elämänhallinnan autonomisuudelle (ks. Kinnunen 1999: 103). Tuen aikaansaamana ilmiönä on myös hyväksytyksi tuleminen tunne, jolla on monia hyötyjä, kuten esimerkiksi vähentynyt ahdistuneisuus, positiivinen minäkuva sekä kokemus minäpystyvyydestä, josta on hyötyä stressistä selviytymiseen (Sarason & Sarason & Pierce 1990: 139).

Sosiaalisesta tuesta on olemassa monia erilaisia määritelmiä (Williams & Barclay & Schmied 2004: 943). Yhtä määritelmää ei voi luoda kaikkiin tilanteisiin sopivaksi, joten sosiaalisen tuen määritelmä pitää valita aiheeseen sopivaksi (Williams ym. 2004: 957–958). Esko Kumpusalo (1991) on määritellyt eri teorioita yhdistellen sosiaalisen tuen ihmisten väliseksi vuorovaikutukseksi, jossa saadaan ja annetaan henkistä, emotionaalista, aineellista, tiedollista ja toiminnallista tukea. Kumpusalo tarkoittaa henkisellä tuella yhteistä aatetta, filosofiaa tai uskoa. Emotionaalisella tuella taas empatiaa, kannustamista ja rakkautta. Tiedollisella tuella Kumpusalo tarkoittaa muun muassa neuvoja opastusta ja opetusta. Aineellisella tuella rahaa, tavaraa tai apuvälineitä. Viimeiseksi toiminnallisella tuella Kumpusalo tarkoittaa muun muassa palveluita ja kuntoutusta. (Kumpusalo 1991: 14.)

Myös Kinnusen (1998) mukaan sosiaalisella tuella viitataan vuorovaikutteisiin käytäntöihin, joiden avulla yksilö, lähiyhteisö, yksityiset tai julkiset toimijat pyrkivät turvaamaan yksilön hyvinvoinnin (ks. Kinnunen 1999: 103). Vahtera ja Uutela (1994) esittelevät artikkelissa *Sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki terveysresursseina* sosiaalisen tuen muotoja, joita ovat henkinen tuki, aineellinen tuki, tietotuki sekä arvostustuki. Tässä jaottelussa henkisellä tuella viitataan muun muassa empatiaan, auttamisen haluun ja kuuntelemiseen. Tietotuella muun muassa neuvoihin ja ehdotuksiin. Aineellisella tuella rahan lainaamiseen ja auttamiseen. Arvostustuella positiivisten asioiden lausumiseen henkilöstä. (Vahtera & Uutela 1994.)

Sosiaalinen tuki voi olla suoraa, eli henkilöltä toiselle annettua tukea, tai epäsuoraa, eli järjestelmän kautta annettua tukea (Kumpusalo 1991: 14). Sosiaalisen tuen tulee olla oikea-aikaista, jotta se on tehokasta. Tuen olisi oltava saatavissa silloin, kun sitä todella tarvitaan. Liian ennenaikainen tuki voi vähentää yksilön omatoimisuutta, mutta myöhään saadussa tuessa ongelmat ovat yleensä kerenneet laaja-alaisesti ja monimutkaistumaan. (Kumpusalo 1991: 17.)

Sosiaalisen tuen voidaan määritellä sisältävän sekä yksilön sosiaalisen elämän rakenteet että toiminnot, joita nämä rakenteet voivat tarjota (Uchino 2004: 9–10). Sosiaalisen tuen voidaan katsoa olevan sosiaalisten suhteiden kautta tapahtuvia toimintoja, jotka tyypillisesti jaetaan kahteen kategoriaan: tukeen, mitä ajatellaan olevan saatavilla ja tukeen, mitä todellisuudessa saadaan toisilta (Uchino 2004: 16; Gottlieb & Bergen 2010: 512). Todellisuudessa saadun tuen sijasta merkittävämpi vaikutus yksilön terveyteen ja

sopeutumiseen saattaa olla yksilön käsityksellä saatavalla olevasta sosiaalisesta tuesta (Sarason ym. 1990: 137).

Tunne siitä, että on tuettu, perustuu kokemukseen, että toiset haluavat ja voivat auttaa riippumatta siitä, mikä avuntarve on. Kokemus tuesta voi auttaa yksilöä selviämään stressaavista tilanteista. Toinen koetun tuen aikaansaama ilmiö on tunne hyväksytyksi tulemisesta. Kokemus siitä, että muut hyväksyvät yksilön sellaisena kuin hän on, vahvistuu yksilön saadessa tukea heiltä. Yksilö voi kokea, että hänellä on hyviä ominaisuuksia, koska häneen reagoidaan positiivisesti. Tunne hyväksytyksi tulemisesta edistää selviämistä vaatimuksista ja rajoitteista ja kasvattaa kykyä hyödyntää erityisesti sosiaalisia mahdollisuuksia. (Sarason ym. 1990: 139.)

Tunne siitä, että on rakastettu ja arvostettu ja että elämän tärkeät henkilöt välittävät yksilön hyvinvoinnista, auttaa suojaamaan yksilöä. Olennaista on, että henkilö kokee olevansa tärkeä osa ryhmää ja uskoo hänellä olevan resursseja saavuttaa haluamiaan tavoitteita joko itse tai tärkeiden ihmisten avulla. (Sarason ym. 1990: 140.) Henkilöt, jotka uskovat, että heillä on paljon sosiaalista tukea tarjolla, kokevat yleensä olevansa hyväksytyjä. He kokevat olevansa kiinnostavia ja arvokkaita ihmisiä muiden silmissä. (Sarason ym. 1990: 141.) Kumpusalon mukaan jokainen ihminen tarvitsee lähiyhteisön tukea kokeakseen olevansa arvostettu ja hyväksyty (Kumpusalo 1991: 14).

Sosiaalista tukea voidaan tarkastella myös sosiaalisen tuen tuottamisen tapoina. Kinnusen mukaan sosiaalisen tuen tuottamisen tapoja löytyy viisi erilaista. Näitä ryhmiä ovat laaja-alainen welfare mix -toimijatyyppi, jossa käytetään julkisia, lähiyhteisön sekä seurakuntien, järjestöjen ja vapaaehtoistyön antamaa sosiaalista tukea. Toinen ryhmä on niin sanottu virallistaja -toimijatyyppi, jossa julkisilla palveluilla on suuri merkitys ihmisten sosiaalisen tuen tuottamisessa. Kolmannessa tyyppissä, laaja-alaisessa lähiyhteisössä, merkittäviä hyvinvoinnin kannalta ovat niin lähiyhteisön sukulaissuhteet, naapurit, tutut sekä järjestöt ja yhdistykset. Suppean lähiyhteisön -toimijatyyppissä tärkeäksi koettiin taas vain sukulaisuuteen perustuvat sosiaalisen tuen muodot. Viides toimijatyyppi eli ulkopuoliset, kokivat, että he jäivät ulkopuolelle kaikista sosiaalisista tukimuodoista. (Kinnunen 1999: 106–108.) Kinnusen (1998) mukaan kansalaisten sosiaalisen tuen tuottamisen tavat vaihtelevat huomattavasti (ks. Kinnunen 1999: 109). *Nuorten aikuisten sosiaalisen tuen tarpeet ja niihin vastaaminen* -tutkimuksessa nuorilta havaittiin samoja tuen tuottamisen strategioita, joita aikuisväestöltäkin on todettu (Honkakoski & Kinnunen &

Vuorijärvi 2016: 40). Informaalilla eli epävirallisella tuella tarkoitetaan läheisiltä ja lähi-verkostolta saatua tukea ja formaalilla eli virallisella tuella tarkoitetaan virallisen palvelu-järjestelmän antamaa tukea (Honkakoski ym. 2016: 10). Epävirallinen tuki on nuorille tärkeää. Tämä tarkoittaa sitä, että nuoret turvautuvat lähiverkostoon tarvitessaan tukea. Virallisen tuen muodoista apua haetaan eniten KELA:sta sekä sosiaali- ja terveysterveystuista. Nuoret käyttävät hyvin vähän kolmannen sektorin tarjoamia palveluita. (Honkakoski ym. 2016: 38–39.) Kolmannella sektorilla tarkoitetaan yhdistysten ja järjestöjen toimintaa (Koskiahho 2001: 16).

Hyvinvoinnin kannalta tärkeänä pidetään etenkin lähiyhteisöjen antamaa tukea, jolloin sosiaalinen tuki perustuu vertaisuuteen, tuttavuuteen, yksilölliseen vastuuseen ja samaistumiseen. Kinnunen näkee, että kolmas sektori edustaa lähiyhteisön tukea vastaavaa sosiaalista tukea. Tällainen tuki perustuu vapaaehtoisuuteen, autonomisuuteen sekä omaehtoisuuteen. (Kinnunen 1999: 109–110.) Parhaassa tapauksessa nuorten sosiaalisen tuen tavat ovat yhdistelmiä informaalista ja formaalista tuesta ja heikoimmassa tapauksessa nuorten strategiana on pelkästään viralliseen palvelujärjestelmään tukeutuminen. (Honkakoski ym. 2016: 40.)

6.2 Tuen tarpeet itsenäistymisvaiheessa

Törrösen ja Vauhkonen (2012) sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvointia käsittelevästä tutkimuksesta *Itsenäistyminen elämänvaiheena* käy ilmi, että nuoret haluavat, että heistä välitetään ja että he ovat tärkeitä jollekin ihmiselle. Myönteiset kokemukset itsenäistymisvaiheesta liittyvät ihmisiin, jotka ovat olleet nuorten tukena. Näitä ihmisiä voivat olla sijaishuoltopaikan työntekijät, sukulaiset ja ystävät. Sosiaaliin suhteisiin liittyviä kielteisiä kokemuksia ovat olleet muun muassa tunne merkityksettömyydestä sijaishuoltopaikan työntekijöille, myönteisen huomion vähyyys ja välimaastoon joutuminen, jossa nuori ei ole kokenut olevan kenenkään aikuisen kanssa läheinen. (Törrönen & Vauhkonen 2012: 75.) On tärkeää, että sijaishuollosta itsenäistyvälle nuorelle jää aikuisia elämään, jotka tukevat häntä, eivätkä hyvät ihmissuhteet pääty sijaishuoltoon. Sijaishuollon aikana tulee turvata nuoren yhteydenpito tärkeimpiin ihmisiinsä, joita voivat olla myös muut aikuiset, kuin biologiset vanhemmat. (Törrönen & Vauhkonen 2012: 97.)

Itsenäiseen elämään liittyvät vastuut voivat yllättää nuoren ja uusi elämänvaihe voi aktivoita nuoren pohtimaan menneisyyttään ja käsittelemättömiä asioita (Törrönen & Vauhkonen 2012: 87). Itsenäistymiseen liittyviä kipeitä kokemuksia voivat olla muun muassa

kokemus yksin jäämisestä, epäselvät tulevaisuuden näkymät ja arkitaitojen puute (Törönen & Vauhkonen 2012: 54). Hipp ja Pukkio (2016) ovat esitelleet nuorten näkemyksiä tekijöistä, joita nuoret tarvitsevat itsenäistyessään, tekstissä *Nuorten osallisuus ja kokemustieto jälkihuollon kehittämisessä*. Nuorten mukaan itsenäistymisessä tarvitaan tukea käytännön asioissa, kuten raha-asioissa, taloudenpidossa ja asumisessa. (Hipp & Pukkio 2016: 110.) Nämä ovat usein sijaishuollosta itsenäistymiseen liittyviä haasteita (Häggman-Laitila & Salohekkilä & Karki 2018: 139). Oma tila, rauha, rajat, rakkaus ja kannustus ovat avainasemassa itsenäistyessä. Tämän lisäksi itsenäistymisessä tarvitaan aikaa, mahdollisuutta epäonnistua ja yrittää uudelleen. Tukea ja turvaa, jota nuori tarvitsee, voidaan saada sellaiselta henkilöltä, jolle voi soittaa aina tarvittaessa. Itsenäistymisvaiheessa nuori tarvitsee luottamusta. Luottamus voi näyttäytyä niin, ettei nuoren tarvitse pelätä aikuisen tuomitsemista ja hän voi kertoa asioista ilman miellyttämisen tarvetta. (Hipp & Pukkio 2016: 111.)

Itsenäistymisvaiheessa on tärkeä ylläpitää toivoa, jota voidaan lisätä muun muassa tekemällä suunnitelmia tulevaisuutta varten (Hipp & Pukkio 2016: 111). Useat sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret näkevät itsenäiseen elämään siirtymisen uutena alkuna ja ovat toiveikkaita tulevaisuuden suhteen (Häggman-Laitila ym. 2018: 137). Toiveikkuuden lisäksi monella nuorella on taitoja ja vahvuuksia, jotka auttavat heitä selviämään itsenäisestä elämästä. Sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret tarvitsevat tukea muun muassa siihen miten säilyttää toiveikkuus, miten hyödyntää taitojaan ja miten vahvistaa tukiverkostoja. (Häggman-Laitila & Salohekkilä & Karki 2019: 659.)

Nuoret kaipaavat itsenäistyessään sijaishuollosta myös läheisiä ihmissuhteita ja rakkautta (Hipp & Pukkio 2016: 112). Jotkut nuoret voivat kokea siirtymävaiheessa muun muassa epävarmuutta ja yksinäisyyttä ja pelätä menettävänsä tukea antavat aikuiset (Häggman-Laitila ym. 2018: 137). Muun muassa vahvat sosiaaliset verkostot tukevat sijaishuollosta itsenäistyvien nuorien siirtymistä itsenäiseen elämään (Häggman-Laitila ym. 2019: 659).

7 Opinnäytetyön toteutus

7.1 Tutkimustehtävä

Teoreettinen viitekehys työllemme on sosiaaliseen tukeen liittyvä teorian tieto ja sijaishuol-
lostasta itsenäistyneiden nuorten kokemuksiin perustuva tutkimustieto, joita olemme esitel-
leet edellisissä luvuissa. Teorian pohjalta olemme muodostaneet opinnäytetyömme tut-
kimustehtävän ja tutkimuskysymyksen. Oletuksenamme on, että tukisuhteissa saadaan
sosiaalista tukea, koska sosiaalinen tuki voidaan määritellä olevan ihmisten välistä vuo-
rovaikutusta (Kumpusalo 1991: 14). Tutkimustehtävänä on tutkia sijaishuollostasta itsenäis-
tyneiden nuorten kokemuksia sosiaalisen tuen saamisesta tukihenkilösuhteissa ja sen
merkityksestä itsenäistymisvaiheessa. Tavoitteenamme on selvittää, millaisia teemoja
nuorten haastatteluista nousee sosiaaliseen tukeen liittyen. Tutkimuskysymyksemme
on:

Millaisia kokemuksia nuorilla on tukihenkilöltä saadun sosiaalisen tuen merkityksestä it-
senäistymisvaiheessa?

7.2 Aineiston keruu

Halusimme tutkia nuorten kokemuksia tukihenkilötoiminnasta, joten käytimme aineiston-
keruumenetelmänä teemahaastattelua, koska teemahaastattelulla voidaan tutkia kaikkia
yksilön kokemuksia, ajatuksia ja tunteita (Hirsjärvi & Hurme 2015: 48). Teemahaastatte-
lussa teemat on määritelty etukäteen, mutta haastattelu ei etene tarkasti ennalta määrä-
tyt järjestyksen mukaan (Eskola & Lähti & Vastamäki 2018: 25; Hirsjärvi & Hurme 2015:
48). Koska teemahaastattelu etenee teemojen varassa, niin tutkittavien ääni pääsee pa-
remmin kuuluviin (Hirsjärvi & Hurme 2015: 48). Teemahaastattelussa teemojen laajuus
ja järjestys voivat vaihdella, mutta kaikki ennalta määrätty teemat tulee kuitenkin käydä
läpi haastateltavien kanssa (Eskola ym. 2018: 25). Teemat voidaan muodostaa luovalla
ideoinnilla, kirjallisuuden tai teorian avulla. Luova ideointi on yleisin tapa muodostaa tee-
mat, mutta voi jäädä puutteelliseksi, kun teemat perustuvat vain mieleen juolahtaneisiin
asioihin. (Eskola ym. 2018: 37.) Me olemme johtaneet teemat sosiaalisen tuen teoriasta
sekä sijaishuollostasta itsenäistyviin nuoriin liittyvästä tutkimustiedosta. Teemoiksi valikoi-
tuivat itsenäistyminen, tukihenkilön merkitys, sosiaalisen tuen muodot ja käsitys saata-
villa olevasta tuesta, joiden pohjalta muotoilimme teemahaastattelurungon haastatteluja

varten. Käytimme Vahteran ja Uutelan (1994) artikkelissa esiteltyä sosiaalisen tuen jaottelua sosiaalisen tuen muodot -teeman pohjana. (ks. Liite 2.) Teemahaastattelun tavoite on olla keskustelun kaltainen tilanne. Välillä voi kuitenkin olla vaikea muodostaa keskustelua, jolloin ennalta muodostettu teemarunko voi olla tukena haastattelutilanteessa. (Eskola ym. 2018: 38.)

Haastattelimme opinnäytetyössä yli 18-vuotiaita nuoria, jotka ovat olleet mukana Omilleen-toiminnassa vähintään vuoden. Käytimme opinnäytetyössä eliittiotantaa. Eliittiotannassa valitaan sellaisia henkilöitä, joilta odotetaan saavan parhaiten tietoa tutkittavasta asiasta (Tuomi & Sarajärvi 2017: 74). Valitsimme haastattelutavaksi yksilöhaastattelun, koska silloin nuori voi tuoda omia kokemuksiaan paremmin esille verrattuna ryhmähaastatteluun. Ryhmähaastattelussa ryhmädynamiikka saattaa vaikuttaa siihen kuka on äänessä ja kuka ei. Pahimmillaan muutama haastateltava dominoi ryhmää. (Hirsjärvi & Hurme 2015: 63.) Lisäksi haastateltavat nuoret eivät välttämättä tunne toisiaan, jolloin ryhmähaastattelu olisi voinut tuntua epämukavalta.

Toteutimme haastattelut kesä-heinäkuussa vuonna 2020. Ennen haastatteluja haimme tutkimusluvan yhteistyökumppaniltamme EHJÄ ry:ltä ja laadimme saatekirjeen (Liite 1), joka sisälsi tutkimuskutsun ja tutkimussuostumuksen. Saatuaamme tutkimusluvan, yhteyshenkilömme EHJÄ ry:ssä lähetti saatekirjeen mahdollisille haastateltaville. Haastattelimme lopulta viittä nuorta aikuista puhelimitse. Haastattelujen kestot vaihtelivat 8–15 minuutin välillä. Ennen haastatteluja haastateltavat allekirjoittivat tutkimussuostumuslomakkeen ja lähettivät sen yhteyshenkilöllemme. Tarkoituksenamme oli järjestää haastateltavien kanssa lyhyt puhelinaika, jossa kerromme opinnäytetyöstä vielä suullisesti, ennen kuin haastateltavat allekirjoittavat suostumuslomakkeen. Muutama ehti kuitenkin lähettää allekirjoitetun suostumuslomakkeen yhteyshenkilöllemme, joten suunnitelmamme vaihtui niin, että erillisten puhelinaikojen sijasta kertasimme lyhyesti kaikkien puhelinhaastattelujen alussa opinnäytetyötutkimuksen toteuttamiseen liittyvät pääkohdat ja varmistimme, haluavatko haastateltavat edelleen osallistua tutkimukseen. EHJÄ ry tarjosi haastateltaville yhden elokuvaclipin pieneksi korvaukseksi haastatteluihin osallistumisesta.

Yhden haastateltavan kohdalla kirjallisen suostumuksen sijasta keräsimme suostumuksen suullisesti. Tämän henkilön kohdalla tutkimussuostumus varmistettiin tallentamalla suullinen suostumus nauhoitteelle, varmistaen, että haastateltava oli tutustunut etukäteen saatekirjeen sisältöön ja perusti suostumuksensa hänelle siinä annettuun tietoon.

7.3 Tutkimuksen eettisyys

Olemme sitoutuneet opinnäytetyössämme noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012) ja Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa* (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019). Tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista ja se on tehtävä tiedettäväksi osallistujille. Tutkittavilla on oltava mahdollisuus keskeyttää osallistumisensa milloin tahansa tutkimuksen aikana, eikä siitä saa koitua heille kielteisiä seuraamuksia. Suostumus osallistua tulee voida perua milloin tahansa. Osallistujille on annettava tietoa muun muassa tutkimuksen tarkoituksesta, käytännön toteutuksesta, tutkimuksessa kerätyn tiedon käsittelystä ja miten kauan tutkimusaineistoa säilytetään. Osallistujille on annettava ymmärrettävä ja totuudenmukainen kuva tutkimuksen tavoitteista. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019: 8–9.) Tutkimuksessa ei voi luvata täyttä tunnistamattomuutta, jos se ei ole toteutettavissa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019: 12–13). Tutkimussuostumuspyynnössä olemme tehneet selväksi, että vaikka osallistujia ei voi tunnistaa opinnäytetyöstä, käy siitä kuitenkin ilmi, että tutkimme juuri EHJÄ ry:n Omilleen-toimintaa ja siihen osallistuneiden nuorten kokemuksia.

7.4 Aineiston analyysi

Aloitimme aineiston käsittelyn litteroimalla aineiston sanasta sanaan. Käytimme aineiston analysoimisessa teemoittelua, sillä se on luonteva tapa lähteä käsittelemään teema- haastattelua (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Eskola 2018: 188). Teemoittelussa muodostetaan teemoja haastatteluaineistoista nousevista piirteistä, jotka ovat yhteisiä haastateltaville. Aineistosta esiin tulleet teemat muodostuvat myös tutkijan tulkinnosta siitä, mitä haastateltavat ovat sanoneet. (Hirsjärvi & Hurme 2015: 173.) Aineistosta nousevat teemat voivat pohjautua teemahaastattelun teemoihin, mutta välttämättä teemat eivät ole samoja, sillä usein esille saattaa tulla myös muita teemoja (Hirsjärvi & Hurme 2015: 173; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan teemoittelussa aineisto ryhmitellään teemoiksi ja siitä nostetaan esille mielenkiintoisia sitaatteja tulkittavaksi (ks. Eskola 2018: 190). Tarkoituksena on poimia tärkeitä kohdat aineistosta sekä kirjoittaa omat tulkinnat auki aineiston sisällöstä (Eskola 2018: 190–191).

Valitsimme yhden tai kaksi sitaattia kuvaamaan jotakin aineistosta esille nousutta asiaa. Samassa kohdassa ei ole samalta henkilöltä kahta sitaattia. Koska haastateltavia oli vähän, jätimme sitaateista haastateltavien tausta- ja tunnistetiedot pois lisätäksemme haastateltavien anonymiteettiä. Sitaatit voivat olla siis peräisin keneltä tahansa haastateltavistamme. Poikkeuksena käytimme yhdessä sitaatissa tunnistetta ”T” kuvaamaan tutkijan, eli haastattelijan puheenvuoroa ja ”H” kuvaamaan haastateltavan puheenvuoroa. Muutimme myös joidenkin sanojen kirjoitusasua ja jätimme täytesanoja pois. Lainauksia voidaan muuttaa vähemmän puhekielisemmäksi ja tarpeettomia osia voidaan poistaa niin kauan, kun lainauksen merkitys ei muutu (Hirsjärvi & Hurme 2015: 194).

8 Tulokset

Haastateltavien tukisuhteiden kestot vaihtelivat 1–4 vuoden välillä. Kaikilla haastateltavilla tukisuhde oli vielä käynnissä. Haastatteluista nousi esille, että haastateltavat ovat olleet varautuneet sijaishuollosta itsenäistymisen jälkeisiin muutoksiin arjessaan, sillä heidän kertomansa mukaan mikään muuttuneessa arjessa ei ole varsinaisesti yllättänyt. Itsenäistymisessä merkittävin muutos on ollut aiempaa suurempi vastuu oman elämän asioista.

Lähes kaikki haastateltavat pitävät tukihenkilöään ystävänä, jonka kanssa voi puhua avoimesti kaikenlaisista asioista. Haastateltavat ovat saaneet tukihenkilöiltään sosiaalista tukea, jonka muodoista henkinen tuki sekä arvostustuki ovat yleisempiä. Lisäksi osa haastateltavista on saanut tukisuhteissa myös tietotukea ja aineellista tukea. Kukaan haastateltavista ei ole kokenut jääneensä tukea vaille, vaan he ovat saaneet tukisuhteissa kaipaamansa tuen. Osasta vastauksista käy ilmi, että haastateltavat kokevat voidensa saada tukihenkilöltä tarvittaessa tukea haluamaansa asiaan. Esittelemme tarkemmin eri teemoihin liittyviä vastauksia seuraavissa alaluvuissa, jotka on nimetty teemojen mukaan.

8.1 Itsenäistyminen

Haastateltavat kuvasivat, että muutokset arjessa sijaishuollosta poismuuton jälkeen olivat huomattavia, mutta eivät niinkään yllättäviä. Kolme haastateltavaa mainitsi vastuun omien asioiden hoitamisesta.

”Ite piti alkaa maksaa kaikki laskut ja kaikki, niin kylhä kaikki muuttu. Mut kyl mä sit niiku nopeest opin jossai puoles vuodes maksamaa kaikki laskut ja elämää sillee yksin.”

”No se oli tosi vaikeeta aluks, koska oli niinku tottunut siihen, et aina on ehkä ruoka valmista ja se että sun ei tarvii hoitaa kaikkia asioita ja et ei ollut niinku kauheesti vastuuta mitä nytten.”

Kaksi haastateltavaa mainitsi vastauksissaan muutoksena yksin asumisen.

”Se on aika iso muutos muuttaa omilleen. Sit kun on asunut kauan paikassa, missä on paljon nuoria ja aina joku ohjaaja paikalla. Mut itellä se meni kyl aika kivuttomasti, et mä oon semmone, itsekseni tykkään olla paljon, niin se oli kyllä mulle ihan helppoa.”

Haastateltavien mukaan yllättäviä asioita ei juuri tullut vastaan muuttuneessa arjessa. Omillaan asumiseen valmisti eräällä haastateltavalla sijaishuoltoon kuulunut harjoittelu-asuminen ja toisella omat ominaisuudet.

”No mua ei silleen hirveesti yllättäny mikään, et mä olin siinä 17-vuotiaana jo muuttanu laitoksessa sellaseen omaan asuntoon. Siellä oli sellasia harjoitteluasuntoja. Niin mä olin asunu siellä yksikseni jo jonkun aikaa ja tehnyt omat ruokani ja tälläset.”

”Mä olin jo silloin, kun asuin laitoksessa, niin olin silti aika itsenäinen, et hoidin yleensä kaikki asiat itse ja omatoimisesti.”

8.2 Tukihenkilön merkitys

Kaikki haastateltavat kokivat tukisuhteet hyviksi ja kuvailut tukihenkilöistä olivat pelkätään myönteisiä. Tukihenkilöitä kuvailtiin sanoilla ihana, mukava, välittävä, ymmärtäväinen, ystävällinen, rento, empaattinen ja hyvä ihminen. Neljä haastateltavaa kuvasi tukisuhdetta ystävyysyhteydeksi suhteeksi ja he kokivat tukihenkilön olevan heille ystävä.

”Kyl mä koen, et mun tukihenkilö on mulle nykyään niiku ystävä. Et kun mä tapaan häntä niin kyl mä ajattelen, et mä meen näkee mun kaverii.”

”Siitä on tullut enemmänkin ystävyysyhteys. Mä en enää sano sitä tukihenkilöks, vaan ehkä enemmänkin kaveriks.”

Yhden haastateltavan mukaan tukisuhteessa on piirteitä, joita muissa kaverisuhteissa ei ole.

”Tavallaan jos mä puhun kaverin kanssa, niin erona on se, et mä en välttämättä voi puhua kaikesta mun kaverille, mitä mä voin tälle tukihenkilölle, et se ei oo todelakaan samanlaista.”

Haastatteluista käy ilmi tukihenkilön tärkeys. Kahdessa haastattelussa tukihenkilöä kuvattiin läheiseksi henkilöksi ja yksi haastateltava ei haluaisi tukisuhteen loppuvan koskaan. Kahdessa haastattelussa korostui juuri oman tukihenkilön erityisyys.

”Se on niin ihana ihminen, en ikinä vaihtais.”

”On ollut aikaisemminkin tukihenkilö, mut ei ikinä oo ollut niinku tällasta suhdetta, tai näin läheistä tavallaan.”

Yhdestä vastauksesta käy ilmi tukihenkilön merkitys itsenäistymisvaiheessa pysyvyyden kannalta.

”Kun kaikki aikuiset ympäriltä vaihtuu paitsi tää mun tukihenkilö, joka sitten pysy samana. Kun just siinä kun täyttää 18, niin vaihtuu sosiaalityöntekijä ja kaikki täläset niin sanotut viralliset tukiaikuiset, niin se oli tosi tärkeä, että mulla pysy sitten mun tukihenkilö siinä muutoksessa kuitenkin samana.”

8.3 Sosiaalisen tuen muodot tukisuhteessa

Tukihenkilön lisäksi haastateltavat kuvasivat saavansa tukea myös virallisilta tahoilta sekä epävirallisilta, kuten ystäviltä ja perheeltä. Haastateltavat saivat tukihenkilöiltä sosiaalisen tuen muotoja, joita ovat tietotuki, arvostustuki, henkinen tuki sekä aineellinen tuki. Henkinen tuki näyttäytyi tärkeältä tukihenkilöltä saadulta tuen muodolta. Kaksi haastateltavaa toi esille, että tukihenkilö on ollut tukena vaikeassa elämäntilanteessa. Toinen haastateltava korosti tukihenkilön vapaaehtoista auttamishalua tällaisessa tilanteessa. Kaikki haastateltavat kertoivat, että tukihenkilön kanssa voi keskustella asioista.

”Et keskusteleminenki, et sekin on tukee.”

”On se kyl niiku silleen kuiteki ollu kuuntelevana korvana ja ollu hyvin tukena esimerkiksi sil tavalla, et henkisesti on auttanut.”

Neljä haastateltavaa kuvasivat, että tukihenkilön kanssa voi keskustella avoimesti kaikesta ja välit ovat luottamukselliset. Tukihenkilö on muun muassa läsnä, ymmärtävä ja osoittaa empatiaa.

”No, on meil sillee kaverisuhde, et iha luottamuksellinen, tavallaa pystytää puhumaan asioist sillee avoimesti, ei tarvi miettii mitä toine ajattelee.”

”Se on tosi empaattinen, et sen kaa voi silleen jutella kaikesta, ihan aroistakin asioista.”

Neljä haastateltavista koki saavansa tukisuhteessa tietotukea, joka ilmeni neuvojen antamisena muun muassa ihmissuhteisiin tai käytännön asioihin liittyen.

”Entäs ootko sä kokenut, että sä olisit saanu tukihenkilöltä neuvoja?” (T)

”Oon saanu vaikka kuinka paljon. Että se on kyl semmone, et hänelt mä voin myös niiku kysyäkin ihan että mites tälläsen asian kaa pitäs toimii.” (H)

Kaksi haastateltavaa toi esille sen, että tukihenkilön neuvoihin voi luottaa.

”Hän on mua kuitenkin aika paljon vanhempi ja on kokemusta ja tälle, nii se on jotenki... Kyl mä niiku luotan siihen mitä hän sanoo.”

Haastateltavat kokivat olevansa arvostettuja tukisuhteessa. He saivat positiivista palautetta tukihenkilöltä. Palaute ilmeni muun muassa kehuina tai vahvistuksena kuinka haastateltava on toiminut vaikeissa tilanteissa. Kolme haastateltavaa kertoi, että melkein kaikki mitä tukihenkilöltä kuulee, on positiivista.

”No kyl monta kertaa, ku mä oon selittäny vähän sellasii ongelmakohtii elämästä, ni kyl mä oon saanu positiivista palutetta siitä, et mite mä oon ite niissä toiminu.”

”Itse asiassa mä sanoisin kaikki, kaikki asiat mitä saan häneltä, on aina positiivista. Me tullaa niin hyvin toimee aina kaikessa, se on ihan positiivista, ei oo ikinä tullut mitää negatiivista.”

Kolmesta vastauksesta voi havaita aineellista tukea. Yksi haastateltava toi esille sen, että tukihenkilön kanssa pääsee tekemään arjesta poikkeavia asioita, koska tukihenkilötoiminnan kautta käytössä on enemmän rahaa. Kaksi haastateltavaa toi esille, että tukihenkilö on auttanut heitä etsimään asuntoa tai työtä muun muassa lähettämällä verkkoilmoituksia haastateltaville.

”Ihan tälläsii yksinkertasii, et hän saattaa just lähettää mulle jotai työpaikkailmotuksii, et hei kato että oisko tää kiinnostava, et voisit laittaa tota cv:n menemään tai tällästä.”

Nuorten vastauksista käy ilmi, etteivät he ole jääneet kaipaamaan minkäänlaista tukea tukihenkilöltä, vaan he ovat saaneet tukisuhteissa sen tuen, mitä ovat tarvinneet ja halunneet.

”Me halutaan tehdä samanlaisii asioita ja tykätään tälle, niin ei oo kyl koskaan tullu sellast tilannetta, että ois jääny jotai kaipaamaan.”

8.4 Käsitys saatavalla olevasta tuesta

Kolme haastateltavaa kuvasi kokevansa, että saisivat tarvittaessa tukea johonkin asiaan tukihenkilöltä. Tukihenkilön puoleen on mahdollista kääntyä tarvittaessa.

”Kyl mul on ollu aina mun tukihenkilön kaa sellane fiilis, et jos mul on joku ongelma, niin mä oon kyl aina voinu hänelle siit kertoo ja mul on niiku luotto siihen, et hän auttaa mua, sillä tavalla kun pystyy ja osaa.”

Kahdelta muulta haastateltavalta kysyttäessä, kokevatko he voivansa saada tarvittaessa tukihenkilöltä tukea johonkin asiaan, heistä toinen vastasi, että on jo nyt saanut kaiken tarvitsemansa tuen tukihenkilöltä, eikä koe, että olisi välttämättä tarvetta kääntyä tukihenkilön puoleen missään muussa asiassa. Toinen taas vastasi kysymykseen kertomalla tilanteesta, jossa tukihenkilö tarjosi pyytämättä apuaan, mutta haastateltava ei lopulta tarvinnut tukihenkilön apua kyseiseen tilanteeseen.

8.5 Muita haastatteluista nousseita asioita

Kahdesta haastattelusta käy ilmi, että tukihenkilön tapaaminen on vaikuttanut kotoa lähtemiseen. Toinen haastateltavista kertoi, että tukisuhteen alussa suurin tuki hänelle oli tukihenkilön tapaaminen, sillä kotoa lähteminen oli vaikeaa ja säännölliset sovitut tapaukset tukihenkilön kanssa helpottivat kotoa lähtemistä.

Kahdessa haastattelussa nousi esille tukisuhteen vastavuoroisuus.

”Tavallaan silleen molemmat on hyötyny tästä. On niit samoja mielenkiinnon kohteita ja tosi paljon niinku juteltavaa ja näin.”

Haastattelujen lopussa annoimme haastateltaville mahdollisuuden kertoa vapaasti tukihenkilösuhteeseen liittyviä ajatuksiaan, joita emme mahdollisesti olleet haastattelukysymysten kautta vielä käsitelleet. Kaksi haastateltavaa suositteli tukihenkilöä muille nuorille.

”Suosittelen silleen jokaiselle nuorelle, joka on itsenäistymässä, niin tukihenkilöä, jos vaa on siihen mahdollisuus, koska tää on ainakin mua auttanut tosi paljon, niin uskon, että auttaa monia muita.”

9 Johtopäätökset

Haastateltavien vastausten perusteella itsenäistyminen sijaishuollosta on ollut selkeä muutos, mutta yllättäviä asioita uudessa arjessa ei oikeastaan ollut. Kolme haastateltavaa mainitsi vastuun ottamisen omista asioista merkittävimpänä muutoksena arjessa. Yksi heistä toi esille, että sijaishuoltopaikassa hänen asioitaan on hoidettu enemmän ja hänen ei ole itse tarvinnut ottaa vastuuta niin paljon, kuin itsenäisesti asuessa. Jotkut nuoret voivat sijaishuollosta itsenäistyessään kokea, että sijaishuollossa asuessaan heidän ei ole tarvinnut ottaa paljon vastuuta ja siksi kasvanut vastuun määrä voi tuntua vaikealta (Törrönen & Vauhkonen 2012: 87). Vastuun ottaminen omasta elämästään on yksi kolmesta kriteeristä, joiden täytyessä aikuisuuden voidaan kokea olevan saavutettu. Kaksi muuta kriteeriä ovat itsenäisten päätösten teko ja taloudellisen itsenäisyyden saavuttaminen. (ks. Arnett 2004: 209.) Itsenäistymiseen liittyvistä vastauksista ei voi päätellä, onko lisääntynyt vastuun ottaminen ollut vaikeaa kaikille haastateltaville, jotka asiasta mainitsivat.

Itsenäistyessä sitoudutaan myös työelämään (Cameron ym. 2018: 164). Yksi haastateltavista kertoi hänen tukihenkilönsä lähettäneen hänelle työpaikkailmoituksia, joten voidaan ajatella, että tukihenkilö on yrittänyt auttaa haastateltavaa saamaan työpaikan. Varsinaisia päätelmiä ei voi kuitenkaan vastauksen perusteella tehdä tukihenkilön merkityksestä haastateltavan työllistymiselle ja sitoutumisesta työelämään.

Vastauksista käy ilmi, että nuoret käyttävät sekä virallista että epävirallista tukea, joka näkyy erilaisina sosiaalisen tuen tuottamisen tapoina. Kinnusen jaottelun mukainen laaja-alainen welfare mix-toimijatyypin näyttäisi olevan yleisin sosiaalisen tuen tuottamistapa haastateltavien keskuudessa. Tässä toimijatyypissä käytetään järjestöjen, julkisen, vapaaehtoistyön, lähiyhteisöjen sekä seurakuntien antamaa tukea. (Kinnunen 1999: 106–107.) Vastauksissa ei kuitenkaan mainittu seurakunnan antamaa tukea. Melkein kaikki haastateltavat vertasivat tukihenkilöä kaveriin. Tästä voi päätellä, että tukihenkilön antama sosiaalinen tuki on epävirallista tukea. Tukihenkilö on kolmannen sektorin toimija ja Kinnusen näkemyksen mukaan kolmannen sektorin antama sosiaalinen tuki on epävirallista tukea (Kinnunen 1999: 110). Tämä vahvistaa näkemystämme siitä, että tukihenkilö on epävirallisen tuen antaja. Nuoret kokevat epävirallisen tuen tärkeänä ja turvautuvat siihen tukea tarvitessaan (Honkakoski ym. 2016: 38–39). Epävirallista tukea pidetään myös hyvinvoinnin kannalta tärkeänä (Kinnunen 1999: 109–110).

Tukisuhteiden vastavuoroisuus tuli ilmi kahdessa vastauksessa. Kumpusalon sosiaalisen tuen määritelmän mukaan sosiaalinen tuki on ihmisten välistä vuorovaikutusta, jonka kautta sekä saadaan että annetaan tukea (Kumpusalo 1991: 14). Näin ollen voidaan ajatella, että myös tukihenkilöt ovat voineet saada tukisuhteen kautta sosiaalista tukea. Yksi haastateltava toi esille, että hänelle oli tärkeää, että tukihenkilö pysyi samana muiden aikuisten vaihtuessa ympärillä silloin, kun hän muutti pois sijaishuollosta. Myös Törrösen ja Vauhkonen (2012) tutkimuksessa nousee esille, että sijaishuollosta itsenäistyneille nuorille on tärkeää, että heidän elämäänsä jää tukea antavia aikuisia myös sijaishuollosta muuttamisen jälkeen (Törrönen & Vauhkonen 2012: 97).

Haastateltavien kokemusten perusteella henkinen tuki on tärkeä tukihenkilöltä saatu sosiaalisen tuen muoto. Kaikista haastatteluista käy ilmi, että tukihenkilön kanssa voi keskustella asioista ja osa haastateltavista toi esille, että tukihenkilö ymmärtää heitä. Yksi haastateltava toi esille, että tukihenkilö kuuntelee häntä. Kuuntelun voidaan katsoa olevan henkistä tukea (Vahtera & Uutela 1994). Vaikka vain yksi haastateltavista toi suoraan esille, että tukihenkilö kuuntelee, voi muistakin haastatteluista päätellä, että tukihenkilö on kuunnellut haastateltavia, sillä keskusteleminen vaatii vastavuoroista kuuntelemista. Nuoret tarvitsevat luotettavaa aikuista, joka kuuntelee ja on läsnä (Nuotio & Mietinen 2011: 197). Osassa haastatteluista tuli esille, että tukihenkilö on läheinen henkilö. Itsenäistymisvaiheessa on tärkeää, että nuorilla on läheisiä henkilöitä ympärillä (Hipp & Pukkio 2016: 112).

Haastateltavat pitävät tukihenkilöä luotettavana. Neuvoja ja apua on saatu muun muassa käytännön asioihin liittyen. Nämä asiat ovat tärkeitä nuorille itsenäistymisvaiheessa (Hipp & Pukkio 2016: 110–111). Haastateltavat pitävät myös tukihenkilöltä saamaansa palautetta positiivisena ja kokevat olevansa arvostettuja tukisuhteessa. Sarasonin ym. (1990) mukaan kokemus siitä, että on arvostettu, voi auttaa suojaamaan yksilöä (Sarason ym. 1990: 140).

Tukisuhteissa on jonkin verran aineellista tukea. Konkreettista apua ei ole välttämättä tarvittu, vaikka sitä on ollut tarjolla. Tämä ilmenee muun muassa tukihenkilöiden haluna auttaa. Tukihenkilö on voinut auttaa myös konkreettisesti joissain asioissa, kuten työpaikan löytämisessä. Aineellista tukea on myös rahan antaminen (Vahtera & Uutela 1994). Tukihenkilö ei tue haastateltavia rahallisesti, mutta tukihenkilötoimintaan annetaan joka tapaamiskerralle tietty määrä rahaa käytettäväksi (Yhteyshenkilö Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry:ssä 2020). Tukisuhteiden kautta nuoren voidaan ajatella saavan välillistä

aineellista tukea. Tukihenkilötoiminnan antamat resurssit voidaan kokea tukisuhteissa tärkeäksi, kun nuori pääsee tekemään asioita, joita normaalisti ei välttämättä pääsisi tekemään.

Haastateltavat kertoivat saaneensa tukihenkilöiltä tarvitsemansa tuen eikä kukaan ollut jäänyt kaipaamaan minkäänlaista tukea. Tuetuksi tulemisen tunne perustuu kokemukseen siitä, että muut haluavat ja voivat auttaa tarvittaessa, riippumatta siitä, mikä avun tarve on (Sarason ym. 1990: 139). Todellisuudessa saadun tuen lisäksi kolmella haastateltavalla oli käsitys, että he voisivat tarvittaessa saada tukihenkilöltä haluamaansa tukea. Kokemus sosiaalisen tuen saatavuudesta voi vaikuttaa hyväksytyksi kokemisen tunteeseen (Sarason ym. 1990: 141). Sosiaalisen tuki on tehokasta silloin, kuin se on oikea-aikaista ja sitä on saatavilla silloin, kun sitä todella tarvitaan (Kumpusalo 1991: 17). Tyytyväisyys saatuun tukeen ja pelkästään myönteiset kuvaukset tukihenkilöistä sekä kahden haastateltavan suositukset muille nuorille tukihenkilötoiminnasta, kertovat mielestämme siitä, että haastateltavien ja heidän tukihenkilöidensä kohdalla on onnistuttu tuomaan yhteen toisilleen sopivat henkilöt, joiden välille on muodostunut hyvä ja pitkäkestoinen tukisuhde. Tästä voidaan päätellä, että tukihenkilön valitsemiseen liittyvät prosessit toimivat Omilleen-toiminnassa.

Tukisuhde on selkeästi ollut haastateltaville myönteinen kokemus. Tukihenkilön kokeminen ystäväksi on kenties vaikuttanut suhteiden läheisyyteen ja avoimuuteen. Lastensuojelun tukihenkilötoimintaa tutkineen Johanna Moilasen mukaan tukihenkilön tehtävänä on tukea lasta ja tuoda tavallisuutta lapsen elämään (Moilanen 2015: 112). Se, että melkein kaikki haastateltavat näkivät tukihenkilön ystäväksi, kertoo mielestämme tämän kaltaisesta tavallisuudesta. Tukihenkilöt kuitenkin selkeästi antavat tukea haastateltaville, joten kyse ei ole vain pelkästään mukavasta tekemisestä kavereiden kesken, vaan vuorovaikutuksesta, joka tukee nuoren kehitystä. Kahdesta haastattelusta kävi ilmi, että tukihenkilöt ovat olleet haastateltavien tukena myös vaikeissa elämäntilanteissa. Lisäksi kaksi haastateltavaa kertoi tukihenkilösuhteen vaikuttaneen kotoa lähtemiseen, joten tukisuhteilla on ollut myös sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyvä vaikutus. Nuoret tarvitsevat kehittyessään lapsesta aikuiseksi kaikista eniten aikuisten läsnäoloa (Aalberg & Siimes 2007: 130). Tukihenkilö voi olla yksi tällainen läsnä oleva aikuinen nuoren elämässä.

10 Pohdinta

Pohtiessamme opinnäytetyöprosessin alussa mahdollista aihetta opinnäytetyöllemme, meille oli selkeää, että halusimme löytää työllemme yhteistyökumppanin, jonka toiminta liittyisi jollakin tavalla lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen. Saimme tilaisuuden tehdä yhteistyötä EHJÄ ry:n kanssa, jonka tavoitteena on ehkäistä lasten, nuorten ja nuorten aikuisten sosiaalista syrjäytymistä (Meistä n.d.). Tukihenkilötoiminta sijaishuollosta itsenäistyville nuorille oli meille molemmille entuudestaan tuntematon tukimuoto, joten yhteistyö tarjosi meille mahdollisuuden tutustua uuteen työkenttään ja tekemään opinnäytetyömme meille tärkeiden teemojen parissa.

Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten kokemuksia tukihenkilöltä saadun sosiaalisen tuen merkityksestä itsenäistymisvaiheessa ja tarjota yhteistyökumppanillemme EHJÄ ry:lle tietoa nuorten kokemuksista tukisuhteista ja tukisuhteiden toimivuudesta. Meitä kiinnosti etenkin nuorten näkökulma Omilleen-toiminnasta, koska emme löytäneet paljon tutkimuksia, joissa sijaishuollosta itsenäistyneitä nuoria olisi haastateltu vapaaehtoiseen tukihenkilötoimintaan liittyen. Lisäksi meille oli tärkeää, että nuorten ääni pääsisi kuuluviin. Toiminta on olemassa heitä varten, joten on tärkeää kuulla heidän kokemuksiaan. Sosiaalinen tuki valikoitui yhdeksi osaksi opinnäytetyömme teoriaviitekehystä, sillä sosiaalinen tuki perustuu ihmisten väliselle vuorovaikutukselle (Kumpusalo 1991: 14). Lisäksi sosiaalisella tuella on monia hyötyjä, esimerkiksi Sarasonin ym. (1990) mukaan sosiaalinen tuki voi auttaa selviämään stressaavista tilanteista (Sarason ym. 1990: 139).

Opinnäytetyö toteutettiin kesällä 2020 haastatteleamalla viittä Omilleen-tukihenkilötoiminnassa olevaa nuorta. Keväällä 2020 alkaneen koronaviruspandemian takia päädyimme antamaan vaihtoehdon suorittaa haastattelu puhelimitse perinteisen kasvokkain tapahtuvan haastattelun sijasta. Kaikki haastateltavat halusivat antaa haastattelun puhelimen välityksellä. Käytimme aineistokeruutapana teemahaastattelua, joka soveltuu kokemusten, ajatusten ja tunteiden tutkimiseen (Hirsjärvi & Hurme 2015: 48). Teoriaviitekehukseksi valikoitui sosiaalinen tuki sekä tutkimustieto sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten kokemuksista, joiden pohjalta muodostimme haastattelumme teemat (Liite 2). Analysoimme aineistoa teemoittelulla, joka on luonteva tapa lähteä käsittelemään teemahaastattelua (Saaranen-Kauppinen & Puusniikka 2006; Eskola 2018: 188).

Odotustemme mukaisesti henkistä tukea löytyi kaikista tukisuhteista. Emme osanneet odottaa, että suurin osa haastateltavista vertaisi tukihenkilöä kaveriin tai ystävään. Mielestämme tukihenkilön vertaaminen kaveriin tai ystävään kertoo siitä, kuinka läheinen ja tärkeä henkilö tukihenkilöstä voi nuorelle tulla. Emme myöskään olleet pohtineet tukisuhteita vastavuoroisuuden näkökulmasta, mutta kaksi haastateltavaa toi esille, että myös tukihenkilö on hyötynyt suhteesta.

Haastattelimme vain viittä henkilöä, joten opinnäytetyömme aineisto on ollut hyvin pieni, eikä sen perusteella siis voi tehdä yleistyksiä aiheeseen liittyen. Aaltion ja Puusan (2020) mukaan laadullisella tutkimuksella voidaan saada hyödyllistä tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Sen tulisi kuvata tutkittavien kokemuksia mahdollisimman hyvin. (Aaltio & Puusa 2020.) Valitsimme haastateltaviksi sellaisia tukihenkilötoiminnassa mukana olleita henkilöitä, joilla oli ollut tukisuhde vähintään vuoden. Valinta perustui odotukselle, että heiltä olisi mahdollista saada parhainta tietoa aiheeseen liittyen. Koska aiheena oli tuettavien nuorten kokemukset sosiaalisesta tuesta, haastattelimme tuettavia nuoria. Henkilöt, jotka ovat olleet vähintään vuoden tukisuhteessa, pystyvät kertomaan tuen merkityksestä itselleen pitkältä aikaväliltä.

Litteroimme haastattelut sanasta sanaan ja kuuntelimme haastattelunauhat useita kertoja varmistaaksemme litterointien tarkkuuden. Kuuntelimme molemmat toistemme tekemät haastattelut ja luimme niistä tehdyt litterointitekstit, jolloin oli vielä mahdollista tehdä korjauksia litterointeihin. Tällä menettelyllä vahvistimme aineistomme luotettavuutta. Aivan kaikkia sanoja emme pystyneet litteroimaan, koska ne eivät kuuluneet selkeästi nauhoitteissa. Kyseessä oli kuitenkin vain muutama kohta, joiden puuttuminen ei muuttanut haastateltavien kertomusten sisältöä merkittävästi.

Opinnäytetyöprosessin aikana pohdimme tarkkaan työmme eettisiä kysymyksiä. Halusimme kiinnittää erityistä huomiota haastateltavien anonyymiyteen, sillä haastattelimme vain viittä henkilöä. Lisäksi opinnäytetyöstä käy ilmi, että haastateltavat ovat mukana Omilleen-toiminnassa. Halusimme säilyttää haastateltavien vastaukset mahdollisimman alkuperäisessä muodossa. Joissakin sitaateissa päädyimme kuitenkin muokkaamaan mahdollisesti tunnistettavia sanoja ja lauserakenteita anonyymiyden varmistamiseksi. Lisäksi poistimme tunniste- ja taustatiedot sitaateista.

Pohdimme, voimmeko toteuttaa yhden haastattelun suullisella suostumuksella, koska se poikkeaisi muilta haastateltavilta saadusta suostumusenantotavasta. Haastattelujen

järjestelyihin liittyvän väärinkäsityksen takia kyseinen haastateltava ei olisi ehtinyt lähettää allekirjoitettua suostumuslomaketta aikataulumme puitteissa ennen haastattelua. Päädyimme lopulta suulliseen suostumukseen, koska halusimme antaa tälle henkilölle mahdollisuuden osallistua tutkimukseemme ja dokumentoitu suullinen suostumus on myös hyväksytty suostumuksenantotapa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019: 8). Haastatteluiden alussa kävimme kaikkien haastateltavien kanssa saatekirjeessä lukee neet asiat vielä kertaalleen läpi. Tämän jälkeen kysyimme haastateltavilta, haluavatko he varmasti osallistua haastatteluun. Halusimme olla ehdottoman varmoja, että haastateltavat ovat ymmärtäneet opinnäytetyömme tarkoituksen ja heiltä kerätyn aineiston käsittelyyn liittyvät seikat.

Haastatteluiden tekeminen oli meille molemmille uusi kokemus. Varauduimme haastatteluihin muun muassa harjoittelemalla haastatteluita ja miettimällä tarkentavia kysymyksiä valmiiksi. Haastattelutilanteessa oli kuitenkin haastavaa tarttua oikeisiin asioihin ja kysyä lisäkysymyksiä tarvittaessa. Litterointeja tehdessä huomasimme, että puhe ei ollut muutamassa kohdassa selkeää. Nauhoitimme haastattelut puhelimen kaiuttimesta ulkoiseen nauhuriin, joten tämä saattoi olla yksi syy nauhoitusten puheen epäselvyyteen. Emme myöskään olleet varautuneet puhelinyhteysongelmista johtuvaan ajoittaiseen puheen pätkimiseen. Olisimme voineet tehdä muistiinpanoja haastattelujen aikana, jolloin litterointien tekeminen näistä kohdista olisi voinut olla helpompaa. Mistään lauseesta ei kuitenkaan jäänyt puuttumaan niin paljon, että lauseen merkitys olisi vääristynyt.

Itsenäistymiseen liittyviä kysymyksiä olisi voinut olla enemmän. Vastaukset jäivät tässä teemassa vähäisiksi ja emme onnistuneet varsinaisesti selvittämään, onko tukihenkilö tukenut itsenäistymisessä. Varoimme johdattelemasta haastateltavia, joten olimme välillä kenties liiankin varovaisia kysymyksenasettelussa, emmekä esimerkiksi kysyneet suoraan onko tukihenkilö tukenut itsenäistymisessä. Jälkikäteen tarkasteltuna se olisi voinut olla tarpeen. Yhdestä vastauksesta tuli kuitenkin ilmi, että tukihenkilön pysyminen samana sijaishuollosta itsenäistyessä oli ollut haastateltavalle tärkeää.

Kysymysten muodostaminen käsityksestä saatavalla olevasta sosiaalisesta tuesta osoitautui haastavaksi. Teema valikoitui teemahaastattelurunkoon sosiaalisen tuen teoriasta, jonka mukaan käsityksellä saatavalla olevasta tuesta voi olla enemmän merkitystä, kuin todellisuudessa saadulla tuella (Sarason ym. 1990: 137). Meitä huoletti etukäteen, onnistummeko tekemään kysymyksenasettelussa eron näiden kahden välillä ja voivatko vastaukset sen takia vääristyä. Saimme kuitenkin kolme vastausta, joista ilmenee, että

haastateltavat kokevat tukea olevan saatavilla ja neljännessä vastauksesta voi päätellä tukea olevan tarjolla.

Haastatteluiden lopussa halusimme antaa haastateltaville mahdollisuuden kertoa vapaasti tukisuhteeseen liittyviä näkemyksiään, jotka eivät mahdollisesti olleet vielä kysymystemme kautta päässeet esille. Ajatuksenamme oli saada mahdollista opinnäytetyön aiheeseen liittyvää lisätietoa. Päädyimme nostamaan esille tukihenkilön suositteluun liittyvät vastaukset, koska koimme niiden liittyvän tukihenkilön merkitykseen.

Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti sisältää suosituksen nuoren oikeudesta tukihenkilöön tarpeen vaatiessa. Tukihenkilö tukisi nuorta itsenäistymisessä sekä opintoihin ja työhön kiinnittymisessä esimerkiksi huostaanoton päättymisen jälkeen. (Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä 2019: 14.) Opinnäytetyömme tulokset osoittavat, että Omilleen-toiminta on ollut merkityksellistä haastateltaville. Kolmannen sektorin tukihenkilötoiminta voi siis olla hyödyllistä sijaishuollosta itsenäistyville nuorille. Tukihenkilöstä voi tulla tärkeä henkilö sijaishuollosta itsenäistyvän nuoren elämässä. Erilaisien tukimuotojen saatavuus tulee turvata yhteiskunnassamme jatkossakin. Vapaaehtoistyö on resurssi, jota kannattaa hyödyntää palveluiden järjestämisessä, sillä se perustuu yksilön auttamishaluun, ei rahallisiin kannustimiin. Tukisuhteessa ei pelkää tueta toista osapuolta, vaan se on tasa-arvoista vuorovaikutusta, jonka kautta molemmat voivat saada arvokasta sisältöä elämäänsä.

Lähteet

Aalberg, Veikko & Siimes, Martti A. 2007. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo.

Aaltio, Iiris & Puusa, Anu 2020. Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.): Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus Oy. Luku 11.

Arnett, Jeffrey Jensen 2004. Emerging Adulthood. The Winding Road from the Late Teens Through the Twenties. E-kirja. New York: Oxford University Press.

Cameron, Claire & Hollingworth, Katie & Schoon, Ingrid & Van Santen, Eric & Schröer, Wolfgang & Ristikari, Tiina & Heino, Tarja & Pekkarinen, Elina 2018. Care leavers in early adulthood: How do they fare in Britain, Finland and Germany. *Children and Youth Services Review* 87 (2018). 163–172. Saatavana osoitteessa: <<https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2018.02.031>>. Luettu 16.4.2020.

Dunderfelt, Tony 2011. Elämänkaaripsykologia. Helsinki: WSOYpro Oy

Ehjä n.d. Erytishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry. Saatavana osoitteessa: <<https://www.ehja.fi/>>. Luettu 1.5.2020.

Eskola, Jari & Lätti, Johanna & Vastamäki Jaana 2018. Teemahaastattelu: lyhyt selviytymisopas. Teoksessa Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistokeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. E-kirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 24–47.

Eskola, Jari 2018. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. E-kirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 180–200.

Gottlieb, Benjamin H. & Bergen, Anne E. 2010. Social support concepts and measures. *Journal of Psychosomatic Research* 69 (5). 511–520. Saatavana osoitteessa: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0022399909004115>>. Luettu 26.5.2020.

Hipp, Tiia & Pukkio, Saana 2016. Nuorten osallisuus ja kokemustieto jälkihuollon kehittämisessä. Teoksessa Pukkio, Saana & Hipp, Tiia (toim.): Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. 102–117. Saatavana osoitteessa: <<https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Opas-lastensuojelun-jalkihuoltotyohon-120616-1.pdf>>. Luettu 16.4.2020.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2015. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hoikkala, Susanna 2016. Havaintoja jälkihuoltoa koskevasta kokemus- ja tutkimustiedosta. Teoksessa Pukkio, Saana & Hipp, Tiia (toim.): Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. 29–46. Saatavana osoitteessa: <<https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Opas-lastensuojelun-jalkihuoltotyohon-120616-1.pdf>>. Luettu 16.4.2020.

Honkakoski, Arja & Kinnunen, Petri & Vuorijärvi, Petri 2016. Nuorten aikuisten sosiaalisen tuen tarpeet ja niihin vastaaminen. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.

Häggman-Laitila, Arja & Salokekkilä, Pirkko & Karki, Suyen 2018. Transition to adult life of young people leaving foster care: A qualitative systematic review. *Children and Youth Services Review* 95 (2018). 134–143. Saatavana osoitteessa: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0190740918304407>>. Luettu 3.5.2020.

Häggman-Laitila, Arja & Salokekkilä, Pirkko & Karki, Suyen 2019. Young People's Preparedness for Adult Life and Coping After Foster Care: A Systematic Review of Perceptions and Experiences in the Transition Period. *Child & Youth Care Forum* 48 (2019). 633–661. Saatavana osoitteessa: <<https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10566-019-09499-4.pdf>>. Luettu 3.5.2020.

Kinnunen, Petri 1999. Sosiaalinen tuki ja kolmas sektori. Teoksessa Hokkanen, Liisa & Kinnunen, Petri & Siisiäinen, Martti (toim.) 1999: Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Jyväskylä: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Kobulsky, Julia M. & Cage, Jamie & Celeste, Gabriella 2018. The perceived effects of volunteer use by public child welfare agencies. *Children and Youth Services Review* 89 (2018). 27–33. Saatavana osoitteessa: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0190740917310629>>. Luettu 23.2.2020.

Koskiahho, Briitta 2001. Sosiaalipolitiikka ja vapaaehtoistyö. Teoksessa Eskola, Antti & Kurki, Leena (toim.): Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Tampere: Osuus-kunta Vastapaino. 15–40.

Kumpusalo, Esko 1991. Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Raportteja 8/1991. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus.

Lastensuojelulaki 2007/417. Annettu Helsingissä 13.4.2007. Saatavana osoitteessa: <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>>. Luettu 26.2.2020.

Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä 2019. Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:43. Saatavana myös osoitteessa: <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4084-0>>. Luettu 20.2.2020.

Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja 2005. Korhonen, Anu (toim.) Helsinki: Erityishuoltajärjestöjen liitto EHJÄ ry.

Lemus, Daisy & Farruggia, Susan P. & Germino, Gary & Chang, Esther S. 2017. The plans, goals, and concerns of pre-emancipated youth in foster care. *Children and Youth Services Review* 78 (2017). 48–55. Saatavana osoitteessa: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740917303663?via%3Dihub>>. Luettu 28.2.2020.

Meistä n.d. Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry. Saatavana osoitteessa: <<https://www.ehja.fi/meista>>. Luettu 25.2.2020.

Moilanen, Johanna 2015. Tutkimus lastensuojelun tukihenkilötoiminnan muutoksista. Relationaalinen näkökulma. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 533. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavana osoitteessa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/46741/978-951-39-6279-1_vai-tos18092015.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 17.2.2020.

Nuorelle n.d. Omilleen. Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry. Saatavana osoitteessa: <<https://www.omilleen.fi/nuorelle>>. Luettu 25.2.2020.

Nuotio, Jaakko & Miettinen, Maija 2011. Tukihenkilötoiminta sosiaalisen vahvistamisen menetelmänä. Teoksessa Lundbom, Pia & Herranen, Jatta (toim.): *Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä*. Sarja C. Oppimateriaaleja 26. Helsinki: Humanistinen Ammattikorkeakoulu HUMAK. 191–203. Saatavana osoitteessa: <<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/38289/978-952-456-114-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Luettu 21.4.2020.

Nurmi, Jari-Erik & Ahonen, Timo & Lyytinen, Heikki & Lyytinen, Paula & Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto 2014. *Ihmisen psykologinen kehitys*. E-kirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Pukkio, Saana & Hoikkala, Susanna 2016. Jälkihuolto kasvun ja itsenäistymisen tukena. Teoksessa Pukkio, Saana & Hipp, Tiia (toim.): *Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. 6–24. Saatavana osoitteessa: <<https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Opas-lastensuojelun-jalkihuoltotyohon-120616-1.pdf>>. Luettu 16.4.2020.

Räty, Tapio 2019. *Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen*. Helsinki: Edita.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. *Teemoittelu. KvaliMOTV -Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. Saatavana osoitteessa: <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html>. Luettu 4.5.2020.

Sarason, Irwin G. & Sarason, Barbara R. & Pierce, Gregory R. 1990. Social Support: The Search for Theory. *Journal of Social and Clinical Psychology* 9 (1). 133–147. Saatavana osoitteessa: <<https://guilfordjournals.com/doi/abs/10.1521/jscp.1990.9.1.133>>. Luettu 28.5.2020.

Stein, Mike 2006. Young people aging out of care: The poverty of theory. *Children and Youth Services Review* 28 (2006). 422–434. Saatavana osoitteessa: <<https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2005.05.005>>. Luettu 22.2.2020.

Toiminta n.d. Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry. Saatavana osoitteessa: <<https://www.ehja.fi/toiminta>>. Luettu 29.7.2020.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2017. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. E-kirja. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Saatavana osoitteessa: <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf>. Luettu 29.4.2020.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Saatavana osoitteessa: <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf>. Luettu 29.4.2020.

Törrönen, Maritta & Vauhkonen, Teemu 2012. Itsenäistyminen elämänvaiheena. Osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. Helsinki: SOS-Lapsikylä ry. Saatavana osoitteessa: <https://www.sos-lapsikylya.fi/fileadmin/user_upload/tiedostot/kuvat/pdf-tiedostot/vertaistutkimus-SOS-Lapsikylya.pdf>. Luettu 25.2.2020.

Uchino, Bert N. 2004. Social Support and Physical Health: Understanding the Health Consequences of Relationships. E-kirja. New Haven & London: Yale University Press.

Vahtera, Jussi & Uutela, Antti 1994. Sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki terveysresursseina. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 110 (11). Saatavana osoitteessa: <<https://www.duodecimlehti.fi/duo40219>>. Luettu 29.5.2020.

Vapaaehtoiseksi n.d. Omilleen. Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry. Saatavana osoitteessa: <<https://www.omilleen.fi/vapaaehtoiseksi>>. Luettu 25.2.2020.

Williams, Philippa & Barclay, Lesley & Schmied, Virginia 2004. Defining social support in context: A necessary step in improving research, intervention, and practice. Qualitative Health Research 14 (7). 942–960. Saatavana osoitteessa: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1025.5591&rep=rep1&type=pdf>>. Luettu 27.5.2020.

Yhteyshenkilö Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry:ssä 2020. Sähköpostiviesti 10.8.2020. Tekijöiden hallussa.

Saatekirje

Kutsu haastatteluun (opinnäytetyön saatekirje)

Olemme sosiaalialan opiskelijat Taru Pitkänen ja Fanni Valtonen Metropolia Ammattikorkeakoulusta ja toteutamme opintoihimme sisältyvän opinnäytetyön yhteistyössä Eri-tyishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry:n kanssa. Opinnäytetyömme tarkoituksena on tarkastella Omilleen-toimintaa siihen osallistuneiden nuorten näkökulmasta. Kutsumme nyt yksilöhaastatteluihin henkilöitä, joilla on kokemusta tukihenkilötoiminnassa mukana olosta.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa kokemuksiasi tukisuhteesta saadun sosiaalisen tuen merkityksestä itsenäistymisvaiheessa. Opinnäytetyössämme esitellään aiheeseen liittyvää teoretietoa ja kuvataan teemoja, mitä haastatteluista nousee esille. Opinnäytetyössä käytetään myös haastatteluista poimittuja sitaatteja kuvaamaan näitä teemoja. Sitaatit esitetään työssä anonymisti. Valmis opinnäytetyö tallennetaan ammattikorkeakoulujen yhteiseen julkiseen Theseus-tietokantaan. Voit käydä tutustumassa tietokantaan osoitteessa: <https://www.theseus.fi/>

Emme julkaise valmiissa opinnäytetöissä mitään tietoja, joista sinut voisi tunnistaa. Meitä sitoo salassapito- ja vaitiolovelvollisuus. Opinnäytetyöstä käy kuitenkin ilmi, että olemme tarkastelleet Omilleen-toimintaa ja haastatelleet siihen osallistuneita nuoria. Haastatteluihin osallistuminen on vapaaehtoista ja sinulla on oikeus muuttaa mielesi osallistumisesta missä tahansa vaiheessa opinnäytetyötutkimusta. Sinulle ei koidu mitään haittaa osallistumisen peruuttamisesta.

Pyydämme lupaa nauhoittaa haastattelut. Nauhoitamme vain äänen. Emme tallenna nauhoitteelle nimeänne. Nauhoitteita ei luovuteta ulkopuolisille ja ne tuhotaan heti, kun niitä ei enää tarvita opinnäytetyötä varten.

Pyrimme toteuttamaan haastattelut 10.6.- 30.6.2020 aikana. Tarkempi haastatteluajan kohta sovitaan haastateltavan kanssa. Tutustuthan huolella tähän saatekirjeeseen ja ohessa olevaan tutkimussuostumuslomakkeeseen ennen kuin teet päätöksen osallistumisesta. Haastattelut järjestetään EHJÄ ry:n Helsingin toimipisteen tiloissa, mutta tarvittaessa haastatteluja voidaan järjestää puhelimitse.

1) **Haastattelu toimipisteellä:** Tutkimussuostumus allekirjoitetaan haastattelupäivänä paikan päällä ennen haastattelua. Näin sinulla on vielä mahdollisuus saada suullisesti tietoa opinnäytetyöstä ennen allekirjoittamista.

2) **Haastattelu puhelimitse:** Ennen varsinaista puhelinhaastattelua sovitaan lyhyt puhelinaika, jossa annetaan suullisesti tietoa opinnäytetyöstä ennen tutkimussuostumuksen allekirjoittamista. Allekirjoitetun tutkimussuostumuksen voit lähettää EHJÄ ry:ltä saadussa palautuskirjekuoressa. Haastattelu toteutetaan tutkimussuostumuksen vastaanottamisen jälkeen.

Ilmoitathan osallistumisestasi viimeistään 14.6.2020 yhteyshenkilölle sähköpostiin: *sähköpostiosoite*

Jos sinulla on kysymyksiä liittyen opinnäytetyöhön, voit ottaa meihin yhteyttä: Taru Pitkänen *sähköpostiosoite*, Fanni Valtonen *sähköpostiosoite*

Suostumus opinnäytetyötutkimukseen osallistumisesta

Olen perehtynyt huolella minulle toimitettuun saatekirjeeseen sekä saanut riittävästi tietoa kirjallisesti sekä suullisesti opinnäytetyöstä ja sen toteuttamisesta. Ymmärrän, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Minulla on oikeus perua suostumukseni opinnäytetyöhön osallistumisesta missä tahansa vaiheessa opinnäytetyötutkimusta. Allekirjoittamalla suostumuslomakkeen hyväksyn minulta saatujen tietojen käytön opinnäytetyössä saatekirjeessä kuvatulla tavalla.

HUOM! Suostumuslomaketta säilytetään opinnäytetyön julkaisuun asti, jonka jälkeen se hävitetään.

Allekirjoitus: _____

Nimen selvennys: _____

Aika ja paikka: _____

Haastattelurunko

Taustatiedot

- Tukisuhteen pituus, yhteydenpidon jatkuminen tukisuhteen päätyttyä
- nykyinen asumistilanne
- opiskelu-/ työtilanne

Tukihenkilön merkitys

- Tukisuhteen kuvailu

Itsenäistyminen

- Arjen muuttuminen itsenäistymisen jälkeen
- Yllättävät asiat arjessa

Sosiaalisen tuen saaminen ja sosiaalisen tuen muodot

- Sijaishuoltopaikasta muuttamisen jälkeen saatu tuki, keneltä → sosiaalisen tuen tuottamisen strategiat
- Tukihenkilöltä saatu tuki
- Sosiaalisen tuen muodot:
 - Henkinen tuki (halu auttaa, empatia, rohkaiseminen, luottamuksellisuus, kuunteleminen)
 - Aineellinen tuki (raha ja auttaminen)
 - Tietotuki (neuvonta ja ehdotukset)
 - Arvostustuki (positiivinen palaute)
- Kaivattu tuki

Käsitys saatavalla olevasta tuesta